

JAMES ENDREDY

ÎNVĂȚĂTURILE
ȘAMANILOR PEYOTL
Cele cinci puncte ale atenției

Cuvânt-înainte:
JOSÉ LUIS STEVENS

Traducere din limba engleză:
MARIAN STAN

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt-înainte	7
Mulțumiri	11
Introducere	13
Legat la butuci	24
Jesucristo	44
Centrul universului	55
Gnoza lui Jesús	71
Cele cinci puncte ale atenției	86
Un strămoș excepțional	109
Efectul de piramidă	125
Cerro Gordo	144
Wirikuta	159
Căpetenia	195
Coliba doctoriei	216
Epilog	235
Glosar	238

CUVÂNT-ÎNAINTE

Datorită unui concurs de împrejurări cu totul neprevăzute, la începutul anilor 1980, eu și Lena, soția mea, am început o ucenicie ce avea să dureze 10 ani sub îndrumarea lui Guadalupe Candelario, un desăvârșit *marakáme* (șaman cântăreț) și *karwitero* (bătrân de vază) aparținând amerindienilor huichol. Decizia lui de a ne lua ucenici a fost rezultatul anumitor revelații și vise provenite direct de la strămoșii săi în urma ingerării rituale a cactusului sacru (peyotl). Disciplina pe care o implica acest tip de ucenicie era atât de strictă încât, vreme de 10 ani, nu ni s-a permis să vorbim despre întrevederile cu el nici măcar familiei și celor mai apropiați prieteni. De fiecare dată când ne întâlneam în prezența altor indieni huichol, el ne cerea să ne prefacem că nu-l cunoșteam. Trebuia să evităm contactul întâmplător cu grupurile de indieni huichol în locurile izolate din Mexic unde ei își practică ceremoniile tradiționale. Din această cauză, eram nevoiți să vizităm locurile respective din deșert în toiul iernii, când vremea era geroasă și vânturile necruțătoare. Ni s-a cerut să învățăm în deplină clandestinitate, căci, de regulă, indienii huichol nu acceptau ca străinii să afle despre cunoștințele lor tradiționale. Nu mă îndoiesc că, dacă el n-ar fi murit în urma unui cancer osos cauzat de insecticidele toxice folosite pe plantațiile de tutun, ucenicia noastră cu el ar fi continuat mult timp. În prezent, am rămas în relații apro-

piate cu rudele lui și am reușit să aprofundăm raporturile noastre cu tradițiile indienilor huichol.

În lumina propriilor noastre experiențe și a dificultăților pe care le-am întâmpinat dorind să învățăm despre modul de viață al indienilor huichol, zestrea de experiențe personale și de informații tainice pe care le-a strâns și le-a împărtășit James Endredy în această carte impresionantă este realmente uluitoare. Drumul acesta nu-i va fi fost deloc ușor, iar cititorul poate doar să întrezărească fugăr sacrificiile pe care le-a făcut pentru a-i pune la dispoziție această poveste captivantă.

Cartea de față nu este doar plină de informații precise despre modul de viață al indienilor huichol, dar ea cuprinde și discuții foarte profunde în legătură cu filosofia indienilor huichol, cu perspectiva lor asupra naturii lui Dumnezeu, despre felul cum înțeleg ei catolicismul, despre convingerile lor legate de aportul lui Isus și al Fecioarei Maria, ba chiar despre intuițiile lor din domeniul religiilor comparate.

Veți găsi aici indicii rare despre detaliile legate de vânătoarea de cerbi și despre semnificația acesteia; despre ritualul legat de *peyotl*, așa cum este el practicat de indienii huichol în comparație cu cel practicat de Biserica Amerindienilor din nord; despre cele mai importante cinci locuri unde indienii huichol își săvârșesc ceremoniile și asupra legăturii lor cu procesul de trezire a ființei umane, conform tradiției indienilor huichol; despre modul de guvernare al indienilor huichol și despre cum slujesc șamanii lor; și despre multe, multe altele.

Pe un ton mai incisiv, James Endredy descrie cu atenție și foarte clar pericolele reprezentate de consumul excesiv al plantei sacre *peyotl*, pătrunderea străinilor în situările ceremoniale ale indienilor huichol și presiunea lumii moderne cu

care sunt confrunțați și căreia sunt nevoiți să-i facă față, presiune ce le amenință direct modul de viață. Autorul reușește să spună aceste lucruri sub forma unei povestiri captivante, care nu se transformă niciun moment într-o înșiruire seacă de fapte și evenimente, rămânând o autentică aventură șamanică greu de așternut pe hârtie.

Nu mă îndoiesc că această carte va deveni o lectură esențială pentru cei interesați să înțeleagă modul de viață al indienilor huichol, intuițiile lor profunde despre natură, echilibru, armonie și frumusețea cu majusculă.

JOSÉ LUIS STEVENS

JOSÉ LUIS STEVENS, Ph. D., este autorul volumelor *Awaken the Inner Shaman*, *Secrets of Shamanism* și *The Power Path*. El ține conferințe peste tot în lume, vorbind adesea despre înțelepciunea ancestrală a șamanilor și despre modul în care aceste cunoștințe pot fi aplicate în lumea modernă. El este președinte și cofondator al The Power Path, o firmă internațională de consultanță cu sediul în Santa Fe, New Mexico.

INTRODUCERE

Această carte vorbește despre experiențele mele cu șamanii peyotl din vestul Mexicului, în special cei din comunitatea tradițională a indienilor huichol, și despre unele doctrine șamanice fundamentale pe care le-am învățat de la ei. Deși cartea a fost scrisă sub forma unei povestiri, e bine să începem cu o scurtă descriere a indienilor huichol, pentru a oferi locația și contextul necesare povestirii care urmează.

Indienii huichol

Amerindienii pe care străinii îi numesc huichol își spun Wixrarika sau Wixaritari (la plural) în limba lor. Pentru a nu complica lucrurile, voi folosi numele consacrat de huichol pe tot parcursul cărții, deși, în ceea ce mă privește, consider că cultura lor ca întreg este huichol, iar cei care își păstrează încă felul tradițional de viață în munți sunt Wixrarika. Această distincție complică puțin lucrurile, dar ea va deveni mai clară odată ce narațiunea va avansa.

Spre deosebire de cele mai multe culturi aborigene din Mexic, și îndrăznesc să spun din întreaga lume, majoritatea indienilor huichol au rezistat tentativelor de creștinare la care i-au supus misionarii. Chiar și în ziua de azi, după secole de presiuni din partea misionarilor, principalele centre ceremoniale ale indienilor huichol și-au păstrat și susțin încă viziunea ancestrală a ciclului ritual simbolizat de templu, conform tra-

diției lor. Indienii huichol se adaptează foarte ușor și din acest motiv Isus Cristos (numit de ei *Jesucristo*) și alte câteva figuri creștine au fost incluse în panteonul lor religios, dar numai în termenii pe care îi înțeleg ei.

Indienii huichol locuiesc ceea ce se numește Sierra de Nayar sau Gran Nayar, un mare areal de civilizație din Mexicul de vest, care include părți din statele mexicane Jalisco, Nayarit, Durango și Zacatecas. Guvernul mexican recunoaște că unitățile „administrative” ale indienilor huichol includ cele trei comunități principale de la San Andres Cohamiata (Tateikie), Santa Catarina Cuexcomatitlan (Tuapurie) și San Sebastian Teponahuastlan (Wauta). Pe lângă acestea, există districtele mai noi Guadalupe Ocotan provenind din San Andres și Tuxpan de Boloños din San Sebastian. Împreună, ele constituie principalele comunități ale indienilor huichol, cuprinzând aproximativ 20 de centre rituale. De asemenea, există așezări mai recente, situate în interiorul statelor Durango și Nayarit, inclusiv Potrero, Brasiles, Puerto Guamuchil, Bancos de Calítique, Fortines, Tierra Blanca și Zoquipan. Cei mai izolați de căminul ancestral huichol, atât geografic, cât și spiritual, sunt acei indieni huichol care s-au mutat în orașe precum Ciudad de Mexico, Guadalajara, Puerto Vallarta și altele asemenea. În prezent, se estimează că există 18-20 de mii de indieni huichol, ceea ce înseamnă că ei sunt una dintre cele mai puțin numeroase populații indigene din Mexic, foarte mică în comparație cu indienii Nahuatl sau Yucatec Maya, amândouă având populații estimate la peste două milioane.

Indienii huichol trăiesc în ranch-uri răspândite pe tot cuprinsul lanțului muntos în unități familiale nucleare. Unitățile familiale obișnuiesc să se adune în jurul altarului familiei, numit *rirriki*. Deseori, altarele familiale au un aspect

identic caselor de pe aceste ranch-uri. Comunitățile se formează prin cooperare și acorduri între rirriki-urile diferitelor familii, fiind aduse laolaltă de un centru ritual, numit *tuki* sau *kalliway*. Indienii huichol cu care am fost într-o strânsă legătură toată viața sunt cei din comunitatea Santa Catarina, care are trei principale centre rituale: Tuapurie (Santa Catarina), Xawiepa (Pochotita) și Keruwitia (Las Latas). Consider că, datorită poziției geografice și accesului dificil, Keruwitia și Xaweipa sunt două dintre cele mai bine păstrate centre rituale tradiționale din întregul areal locuit de indienii huichol, având o bună îndrumare tradițională atât la nivel de rirriki, cât și de kallway, precum și niște bătrâni maeștri spirituali numiți kawiteros.

În munții locuiți de indienii huichol există două sisteme de guvernare, foarte diferite între ele, dar având amândouă legătură cu ceea ce se numește *sistem de sarcini*. Persoanele alese trebuie să poarte povara (sarcina) unei anumite funcții pentru o perioadă de timp definită. Spre deosebire de cultura în care am fost educat, unde oficialitățile candidează pentru o anumită funcție și cheltuiesc foarte mulți bani pe campanii politice în scopul de a fi aleși din motive în principal egoiste, indienii huichol nu sunt plătiți pentru funcția lor. Ea este o sarcină care poate să aducă uneori un oarecare prestigiu, dar în genere, este o povară considerată foarte onorabilă, dar care nu implică vreun câștig financiar. Aceia care își asumă sarcini multiple în viața lor sunt foarte stimați de comunitate pentru simplul fapt că serviciul lor este un act de generozitate, la care se adaugă dorința de a-și menține comunitatea întreagă și nevătămată.

Conform cerințelor guvernului mexican, oficialii aleși includ un guvernator, un judecător, un șef al siguranței, un mai-mare peste agricultură, precum și posturi mai puțin

importante, cum ar fi primari și șerifi responsabili de un anumit teritoriu. Fiecare post are un *vara* (baston) specific, cu panglici colorate care simbolizează diferitele posturi și pe care ocupă aceste funcții le afișează în timpul întâlnirilor și evenimentelor oficiale. Acest sistem a fost adus și impus de către spaniolii care au colonizat Mexicul, iar în prezent, sute de ani mai târziu, el este încă menținut în vigoare de către guvernul mexican. Acesta solicită populațiilor indigene, inclusiv indienilor huichol, să prezinte rapoarte de recensământ, să aleagă funcționari și să se supună unor vizite și inspecții aleatorii efectuate de autoritățile mexicane. Am fost martorul unor inspecții în zone atât de izolate în creierii munților, încât nu se putea ajunge acolo decât cu elicopterul și era îngrozitor să vezi așa ceva, căci, practic, acești oameni nu au nimic de câștigat în urma contactului cu societatea industrială.

Pe de altă parte, indienii huichol nu și-au pierdut niciodată adevărata ierarhie responsabilă pentru luarea deciziilor. În centrul comunităților huichol există un sistem prehispanic de deținători a diverse sarcini, sistem condus de kawiteros. De regulă, fiecare mare unitate teritorială constituită în jurul unui templu are cinci kawiteros, care sunt, în cea mai mare parte marakámes, fiind întotdeauna oameni mai în vârstă care au o foarte bună cunoaștere a tradiției și au îndeplinit multe sarcini religioase de-a lungul vieților lor. Acești bătrâni sunt considerați întruchiparea unor strămoși ieșiți din comun, fiind respectați și ascultați de întreaga comunitate. Când comunitatea desemnează pe cineva în funcția de kawitero, aceasta este o funcție deținută pe viață ce aduce după sine cea mai înaltă stimă, implicând însă și cele mai multe responsabilități.

Pe treapta ierarhică imediat inferioară acestor kawiteros se află marakámes, care, îndeobște, își îndeplinesc sarcina

într-un ciclu de cinci ani. Există întotdeauna cel puțin doi șamani cântăreți: unul care cântă la ceremoniile din anotimpul secetos și altul pentru ceremoniile anotimpului ploios. Indienii huichol își împart astfel ceremoniile deoarece în centrul vieții lor se află activitățile agricole, cultivarea porumbului, a fasolei și a dovleceilor. Pentru orice indian huichol, cel mai important lucru este ploaia care dă viață recoltelor. Prin urmare, cea mai importantă responsabilitate a acestor marakámes este să aducă ploaia din punctele cardinale. În vederea acestui lucru se fac pelerinaje la locurile sacre ale fiecărui punct cardinal și prin săvârșirea unor ceremonii specifice pe tot parcursul anului în centrul ritual.

Calendarul ceremoniilor și pelerinajelor sacre este atât de complex, încât ar fi necesare multe volume pentru o tratare adecvată a subiectului, ceea ce această carte nu își propune. Este suficient să spunem că indienii huichol care locuiesc în zonele centrale ale ținutului lor ancestral trăiesc într-o realitate separată față de noi, cei care trăim în societatea industrială. Tot ceea ce fac are, practic, o conotație sacră. Pentru ei nu există separare între sacru și lumesc. Indienii huichol cred că ciclul lor de ceremonii și pelerinaje anuale aduce sănătate și echilibru nu doar în comunitățile lor, ci în întreaga lume.

Pe poziția ierarhică imediat inferioară bătrânilor și a marakámes sunt *jicareros*. Ei, împreună cu cei doi marakámes principali, sunt responsabili pentru toate ceremoniile și pelerinajele anuale pe o perioadă de cinci ani. După încheierea acestei perioade, kawiteros vor alege noul grup cu ajutorul viselor și al consensului. Această perioadă de cinci ani este numită mandat, în același fel precum cel al autorităților civile, deși funcția de jicarero este mult mai solicitantă, iar de regulă mandatele civile nu durează decât un an.

LEGAT LA BUTUCI

Complet uluit de ceea ce mi se întâmpla, încercam zadarnic să suflu în sus pentru a-mi îndepărta sudoarea din ochi, căci nu-mi puteam folosi mâinile. Eram imobilizat în fiare, un vechi instrument de tortură, asemănător stâlpului infamiei, dar mai crud decât acesta¹. La stâlpul infamiei, individul este ținut locului cu niște scânduri ancorate la pământ, scânduri ce au găuri în ele pentru a prinde picioarele victimei. Dimpotrivă, butucii erau niște scânduri de lemn unite cu niște balamale, scânduri ce aveau găuri prin care mi s-au introdus capul și brațele, pentru ca apoi scândurile să fie îmbinate la loc pentru a mă ține locului. Eram complet imobilizat sub razele soarelui de aprilie din Mexic, transpirând și suferind.

Totuși, oricâtă suferință ar provoca punerea în butuci după multe ore sau zile de imobilitate într-o poziție stranie de aplecare cu brațele prinse în fața ta și cu capul prins astfel încât să nu-l poți mișca, principalul obiectiv al punerii în butuci este umilirea în public. Și, da, m-am simțit complet umilit și absolut înfricoșat. Butucii în care am fost pus cu forța erau chiar pe artera principală, vizavi de templul principal și la doi pași de vechea biserică, precum și de clădirea

¹ Ambele instrumente de tortură au fost aduse în Lumea Nouă în timpul cuceririi spaniole.

administrativă a acestei comunități și centru ceremonial huichol, într-o zonă foarte izolată din Sierra Madres de vest.

Din nu se știe ce motiv, se adunaseră sute de persoane în acest centru ritual care nu are decât foarte puțini locuitori. Indienii huichol locuiesc în mici comunități alcătuite din ranch-uri ce sunt răspândite pe zone foarte întinse și nu se întrunesc în număr mare decât pentru evenimente deosebite. Uneori, ei călătoresc zile întregi prin munți pentru a participa la aceste evenimente și fiestas. Mi-am dat seama că trebuia să fi fost, desigur, vorba despre unul dintre aceste evenimente, dar în acea clipă nu știam ce putea fi exact. Chiar dacă știam că punerea în butuci fusese folosită de-a lungul istoriei pentru umilirea în public, că oamenii care treceau pe lângă persoana captivă aruncau adesea în ea cu diferite obiecte, precum alimente stricate, ouă clocite, pietre și excremente, indienii huichol care treceau pe lângă mine se mulțumeau să râdă sau să facă remarci ironic-batjocoritoare precum „Bun-venit în Sierra” sau „Cât de mult îți mai place Sierra acum, gringo?”

În starea mea de extremă umilință, îmi storceam creierii, încercând să-mi dau seama ce se întâmpla. Mi-am lăsat capul pe ceafă cât am putut, întrezărind fugăr în lumina soarelui o stranie apariție, asemănătoare cu picturile și vitraliile ce o reprezentau pe Fecioara Maria. Deși aveam o educație catolică, m-a derutat vederea Sfintei Fecioare în razele soarelui, deoarece în toți anii când mergeam la biserică și la catehism nu trăisem niciodată vreo experiență realmente mistică, cu excepția fiorului de sacralitate sau devoțiune pe care îl simți intrând într-o biserică frumoasă ori în timpul unei liturghii deosebit de emoționante. Acesta este unul dintre motivele pentru care, încă de tânăr, am cercetat alte tradiții spirituale: îmi descoperisem legătura cu divinul prin natură și în culturi a căror spiritualitate

este înrădăcinată în natură, precum cea a indienilor huichol. Dar nu am avut prea mult timp pentru a mă gândi la toate astea, căci tocmai atunci s-a apropiat de mine un indian vânjos în costumație de ceremonie, urmat de un grup de tineri. Era prima dată când îl întâlneam pe Jesús.

Hainele lui de ceremonie – care includeau o combinație de pantaloni și cămașă cu broderii sofisticate ce înfățișau animale sacre, porumb, păsări, *peyotl* și forme superb colorate inspirate de această plantă; o centură groasă de lână împletită cu simboluri complicate, inspirate tot de *peyotl*; trei morali împlețiți cu reprezentări ale zeităților ancestrale (reprezentări desenate tot sub influența cactusului sacru); și pălăria rotundă de paie, pălărie decorată cu pompoane și mingi de lână roșie și albastră, pe care o poartă de regulă șamanii și cei care conduc ritualurile – dar și conduita lui, mă făceau să înțeleg limpede că era o persoană importantă, cel mai probabil un *marakáme*, un șaman huichol, un vindecător și un om sfânt. Mi-a vorbit, informându-mă că am încălcat legile lor tradiționale și trebuia să apar în fața Consiliului de Conducere și să dau explicații. Am fost eliberat din butuci și, mergând la umbră, mi s-a dat să beau niște apă. Încet-încet, am început să-mi amintesc cum de ajunseseam în această situație.

Era la începutul lui aprilie și stăteam cu niște prieteni huichol în orașelul mexican Huejuquilla El Alto, cel mai apropiat oraș de zonele montane unde locuiau prietenii mei. Unii dintre indieni coborâseră din munți pentru a cumpăra ață și alte materiale necesare artizanatului lor, în vreme ce restul indienilor îi așteptau în piața principală. Indienii erau dintr-un centru ritual și din ranch-uri dintr-o zonă din Sierra pe care n-o știam foarte bine, dar îi întâlnisem de multe ori în timpul călătoriilor mele și în orașele Huejuquilla și Mezquitic din statul Jalisco. Le făcea plăcere să discute cu mine, un

gringo tewari (un alb care nu era nici huichol, nici mexican) familiarizat într-o anumită măsură cu cultura huichol, să audă ce se mai petrece în lumea largă.

După ce și-au făcut cumpărăturile, și-au spus la revedere și au pornit înapoi către ranch-urile lor. M-am plimbat prin piață pentru un timp, apoi m-am așezat la o masă pe terasa unuia dintre puținele restaurante din oraș. După câteva minute, o doamnă în vârstă cu un puternic accent german s-a apropiat de mine și a spus: „Scuzați-mă, dar v-am văzut mai devreme când vorbești cu indienii și vreau să știu dacă vă pot pune câteva întrebări în legătură cu ei”.

Am acceptat fără tragere de inimă cererea ei (indienii huichol sunt cunoscuți pentru reticența cu care își împărtășesc secretele și o modalitate sigură de a le pierde încrederea este să-i vorbești pe la spate), invitând-o la masa mea. Ines era o femeie scundă, dar cu oase mari, care avea un talent teatral înnăscut. Engleza ei era excelentă, dar nu știa aproape deloc spaniolă, așa că m-am întrebat cum de a ajuns atât de departe în Sierra fără a cunoaște limba. Dar am aflat curând că avea foarte mulți bani, iar cu bani poți ajunge în multe locuri în care simpla cunoaștere a limbii nu te ajută să ajungi.

Într-o manieră foarte bombastică, femeia mi-a explicat că era absolut intrigată de indienii huichol: de felul lor de viață, de artefactele lor, de vestimentația și religia lor. Ines voia să-i ajute cumva, dar nu știa cum. Ea avusese cel dintâi contact cu cultura indienilor huichol când un muzeu din Germania a organizat o expoziție de artă naivă huichol, expoziție la care era prezent însuși artistul, pe nume Rosendo.

Întâmplător, acest Rosendo era un prieten de-al meu, pe care, cu mulți ani în urmă, îl avusesem oaspete la mine acasă în Pennsylvania pentru câteva săptămâni, dar nu-l mai văzusem în ultimul timp. În comunitatea indienilor huichol,

Rosendo era considerat un om bogat din punct de vedere material. Avea o camionetă, vite și capre, călătorind adesea în străinătate pentru a-și vinde lucrările de artă. Dar îl cunoșteam pe Rosendo și ca pe un om al tradiției. Tatăl lui era un celebru marakáme și el însuși fusese de două ori jicarero (însușind zece ani de slujire la templu), ocupându-se de sarcini administrative timp de un an, cât i-au fost atribuite. Ines nu mi-a cerut s-o duc la Rosendo, de fapt, ea nici nu știa că-l cunoșteam, iar eu nu i-am spus, dar puteam să-mi dau seama încotro se îndrepta discuția. I-am explicat foarte degajat cât de reticenți erau indienii huichol să-și împărtășească secretele, spunându-i că pot să treacă ani întregi de când ai cunoscut pe cineva și până să accepte că nu vrei pur și simplu să obții ceva de la ei sau să-i fotografiezi.

– Dar sunt aici pentru a face tocmai contrariul, a răspuns ea. Am fost foarte norocoasă din punct de vedere financiar, nu mai sunt chiar atât de tânără și vreau să-mi folosesc averea astfel încât să ajut concret acele lucruri pe care le-am prețuit în viață. Cred că unul dintre acele lucruri este tocmai să ajut la conservarea culturii huichol.

Fusesem implicat deja în asemenea inițiative, atât din dorința mea de a-mi ajuta prietenii huichol să-și păstreze ținutul ancestral și locurile sacre, cât și încercând să-i ajut pe alții care doreau să-i ajute. Este un demers spinos și strâns legat de culisele politicii locale, demers pe care mulți oameni, inclusiv eu, l-au considerat frustrant și derutant. Cu mult înainte de a o întâlni pe Ines, am hotărât că cea mai bună manieră în care pot ajuta cultura indienilor huichol era pur și simplu să-mi ajut prietenii huichol care continuau vechile tradiții. Altfel spus, nu să încerc și să ajut întreaga națiune huichol, deoarece asta este mai degrabă treaba ONG-urilor și a programelor guvernamentale, ci mai degrabă să sprijin anumite proiecte în care erau implicați mentorii și prietenii mei apropiați.